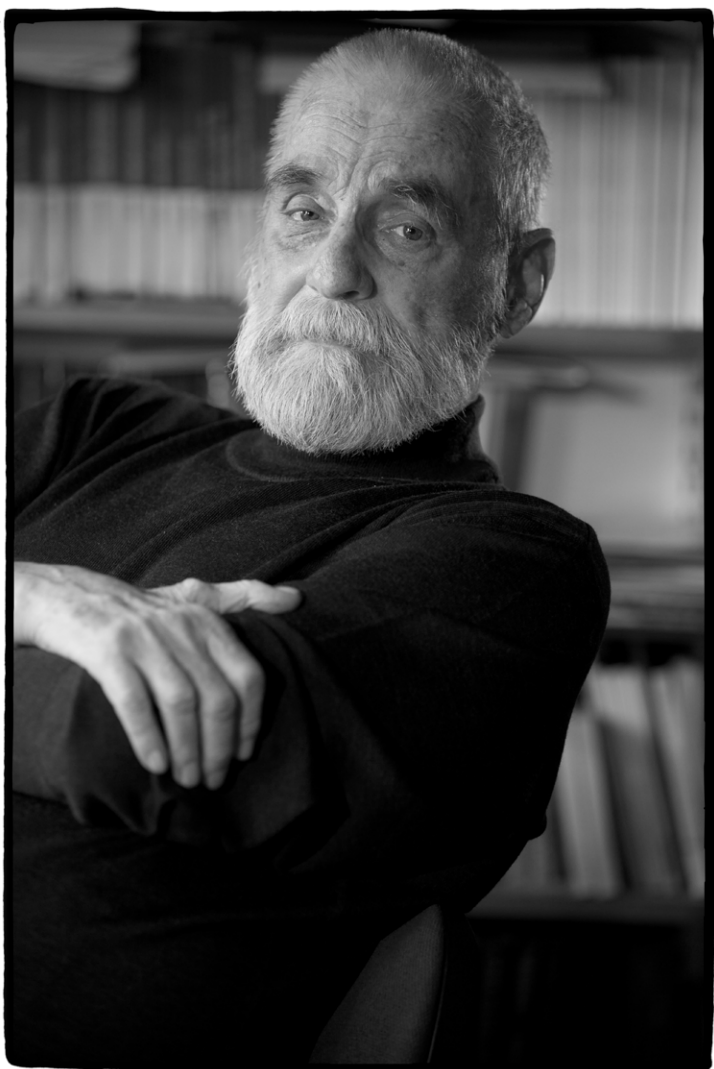

Prešernova nagrada

pesnik, pisatelj in esejist

JOŽE SNOJ

za življenjsko delo in bogat literarni opus

Jože Snoj (1934) je s svojim obsežnim pripovednim, pesniškim in esejističnim opusom tako v tematsko-idejnem kot v estetskem pogledu bistveno zaznamoval in obogatil slovensko književnost zadnjih petih desetletij. V poeziji je od prve zbirke *Mlin stooki* (1963) do najnovejše *Kažipotih brezpotij* (2009) prehodil pot raziskovanja izraznih možnosti jezika pri upodabljanju razmerja med subjektom in sodobnim svetom, pogosto oropanjem globljega bivanjskega smisla in prisluškovanja temeljnemu eksistencialnim vprašanju, predvsem vprašanju človekove minljivosti. Pesnik vzpostavlja do pesniške besede zavezujoč ontološki odnos: zanj je pesniška beseda stvariteljska, občuti jo kot najbolj skrivnosten pojav človekovega zemeljskega in kozmičnega življenja. Povezanost človeka z naravo, celovitost kozmosa je z izrazno močjo pesniškega jezika odslikal v pesniški zbirki *Čudenja in zrenja* (1990), na ozadju judovsko-krščanskega duhovnega izročila pa je bivanjska vprašanja in človekovo razmerje do transcendence prelil v sodobno eksistencialno zgodbo v *Duhovnih pesmih* (1993) in *Poslikavi notranjščine* (2004). Ena osrednjih tem Snojeve poezije je, kako razumeti in vzdržati absurd življenja, kako se soočiti s človeško končnostjo, smrtnostjo, kako življenje osmisлити in vztrajati v bivanjskem absurd, pri čemer mitske in religiozne prvine človekove duhovne izkušnje združuje s subjektivnim občutenjem narave kot prizoriščem bivanjske lepote, smisla, krogotoka vsega živega, ki nikdar ne ugasne. Tej izvorni skrivnosti življenja se približa prav s pesniško besedo, s katero raziskuje in odkriva nove pomenske odtenke, z napetim razmerjem med besedami, ki pogosto združujejo nasprotno pomene, pa poudarja paradoksalnost človekovega bivanja. Z metaforično močjo besede, z njeno zvočnostjo in ritmom odpira pogled v metafizično razsežnost bivanja in poimenuje tisto, kar ostaja v vsakdanjem jeziku zakrito. Pesnik svoja občutja življenja in poezije postavlja v dialog z drugimi pesniškimi svetovi, kar je še posebej izrazito v *Kažipotih brezpotij*, ki duhovno in pesniško sozvanjajo z nekaterimi velikimi imeni svetovne in slovenske poezije, še posebej s poezijo Josipa Murna, ki je za pesnika nenehen navdih.

Človekova intima v nemirnem 20. stoletju je našla prepričljiv umetniški odraz v Snojevem romanesknem opusu. Življenjska zgodba sodobnega človeka, ki se odvija na družbenem ozadju, je v ospredju romanov *Hodnik* (1969), *Negativ Gojka Mrča* (1971), *Jožef ali zgodnje odkrivanje srčnega raka* (1978).

Pripovedni postopki v vseh treh delih so inovativni, večplastni: od asociativnega povezovanja doživetij in prisluškovanja nezavednemu do simbolnega vzporejanja sodobnega literarnega junaka s svetopisemskim in zgodovinsko-mitološkim izročilom. Pisatelju je uspelo prepričljivo odslikati bivanjsko dramo modernega subjekta, njene arhetipske razsežnosti – dvome in iskanja v disonantnem, kaotičnem, etično iztirjenem svetu. Tema, ki pisatelja vznemirja na posebej presunljiv način, pa je vojni čas in bratomorna vojna. Tej tematiki se je posvetil v drami *Gabrijel in Mihael* (1988), predvsem pa v romanih. Romana *Gavžen hrib* (1982) in *Fuga v križu* (1986) sodita v vrh sodobne slovenske književnosti, ki obravnava čas druge svetovne vojne. *Gavžen hrib: roman o vojnem otroštvu* v travmatično slovensko razklanost ne zre z ideološkega, političnega ali zgodovinskega stališča, ampak globoko človeškega. V ospredju je pogled otroka, ki v svoji nedolžnosti ne more razumeti uničevalne morije. Mozaična, slogovno in zgodbeno razslojena pripoved, sestavljena iz fragmentov, delcev, razbitin zavesti različnih pripovedovalcev, odraža polifonijo resnic akterjev druge svetovne vojne na slovenskih tleh, hkrati se v njej zrcali avtorjevo spraševanje o zlu in iskanje človečnosti. Predvsem pa je to roman o krhki, izpostavljeni, tragično zlorabljeni človeški eksistenci v vojnem času. Tudi roman *Fuga v križu* je umetniško pomembna, estetsko inovativna, nepristranska pripoved o vojnem času. Pisatelj je uspel v obeh romanih spregovoriti o osebnih in nacionalnih travmah s simbolno, slogovno kontrastno, poetično, pa tudi groteskno

govorico in dvigniti zgodovino na raven mita, arhetipa. Razsežnosti mita je dal tej tematiki tudi v romanu *Ubijanje kače ali zapoznela sporočila o Gadu* (2009). Ubijanje kače je roman o človeku, o njegovih temnih in svetlih plateh, predvsem pa o arhetipskih razsežnostih zla. Pripoveduje o tem, da zlo, ki je lastno človekovi naravi, posebej v konfliktnem času z vso silo udari na plano. Pisatelj ustvarja podobo sveta, ki razpada in se sesipa vase, pri čemer se dotika etično pomembnih vprašanj o posamezniku in njegovih odločitvah v prelomnem času. Idilična pokrajina majhne dežele je ozadje, na katerem se v vojnem času odigravajo krutosti brez primere. Pisatelja ne zanima ideologija, ampak človek. In o njem piše z dosledno, pošteno umetniško pisavo, ki se odraža na več jezikovnih ravneh. Poleg znižane govorice osrednjih likov, ki poudarja globok absurd, v katerega je pahnjeno človeško življenje, in nekoliko arhaičnih jezikovnih nians govorice v ljubljanski pokrajini pred drugo svetovno vojno in med njo je jezik romana, ki ga izpisuje vsevedni, nevtralni pripovedovalec, tudi visok, umetniški, metaforično bogat in ritmično premišljen. V romanu tako prihaja do drastičnih kontrastov, trkov različnih govoric, ki ponazarjajo večplastnost sveta in paradoksalnost človekovega bivanja in s katerimi pisatelj na estetski in filozofski ravni izpričuje svoje mojstrstvo.

Eden od romanov o 20. stoletju je tudi *Gospod Pepi ali zgodnje iskanje imena* (2001). Na videz gre za obsežno, v roman preoblikovano spominsko gradivo s prviniami družinske kronike, saj nas v besedilu spremljajo številne osebe iz pisateljeve družine. Ker pa je ves čas v ospredju en junak, to je pisatelj sam, njegovo otroštvo, dozorevanje in tudi odrasla leta, to ni družinska kronika, ampak predvsem roman o subjektu, saj se ukvarja tako kot novoveški roman s posameznikom in njegovim odnosom do sveta, njegovim spopadom s svetom. Podoba 20. stoletja na Slovenskem je izrisana tako, da so v ospredju pisateljevega zanimanja vselej osebne zgodbe. Prek njih spremljamo socialno, družbeno, politično dogajanje od tridesetih pa do devetdesetih let prejšnjega stoletja. Pisatelj tudi v tem delu umetniško natančno, s poetično občutljivostjo odstre pogled v najbolj intimno občutenje vojnega časa, saj junakovo odraščanje bistveno zaznamuje občutenje smrti. Pustoti sveta, ki jo prinaša vojni čas, se otrok upre z imaginacijo, ki jo avtor preslika v z domišljijo in lepoto prežeto pisavo in tako izpostavi bistvo umetnosti.

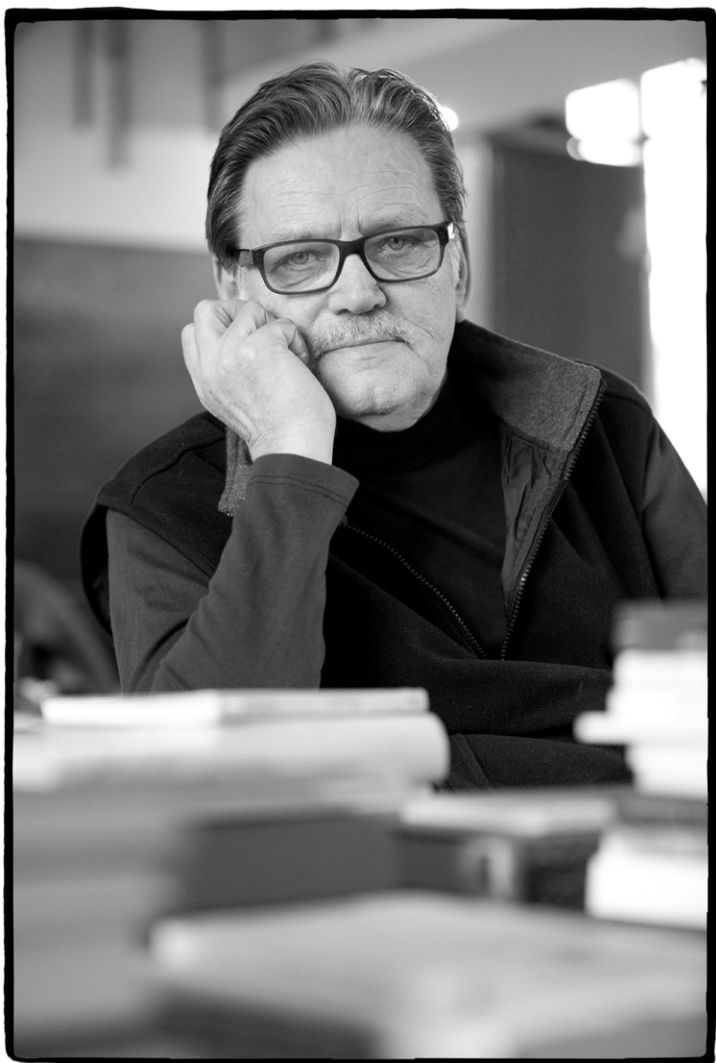
O vojnem in povojnem času, o 20. stoletju, o grozi in lepoti bivanja govori tudi roman *Gospa in policaj* (2007), v katerem je polpretekla zgodovina osvetljena z vsemi nasprotji, paradoksi in dilemami. Sugestivna umetniška moč Snojeve pisave spodbuja k razmisleku o tem, ali obstaja prava družbena svoboda, pisatelj tudi tokrat z izostrenim etičnim čutom izrisuje naravo zla, hkrati pa obuja vero v stvariteljsko in etično moč besede.

Eksistencialna, etična, estetska vprašanja, ki se jih avtor dotika v svojih pesniškem in pripovednem opusu, obravnava z intelektualno pronicljivostjo, erudicijo in pesniško občutljivostjo tudi v svojih esejističnih stvaritvah, pri čemer velja še posebej izpostaviti deli *Med besedo in Bogom* (1993) in *Metamorfoza groze* (1999).

Snojev bogat in raznolik opus dopolnjujejo številna dela za otroke in mladino, v katerih se avtor igrivo, z domišljijo in radoživostjo čudi svetu in nevsiljivo odpira otroku oči za lepoto bivanja.

Jože Snoj ustvarja v svojem literarnem opusu večplastno podobo nemirnega 20. stoletja v luči razmerja med posameznikom, svetom in zgodovino. Estetska in etična vprašanja povezuje v neločljivo celoto, pri čemer se z umetniško govorico upira nasilju ideologij in teptanju človečnosti in priklicuje izvirno skrivnost življenja.

Prešernova nagrada

MATJAŽ VIPOTNIK

za življenjski opus na področju grafičnega oblikovanja

Matjaž Vipotnik je eden najpomembnejših slovenskih grafičnih oblikovalcev. Nezamenljivo in prelomno je zaznamoval razvoj slovenskega in bivšega jugoslovanskega grafičnega oblikovanja od sedemdesetih let prejšnjega stoletja pa do danes. Ustvaril je izjemno obsežen opus plakatov za kulturne dogodke in gledališke predstave, gledaliških scenografij, knjig in knjižnih zbirk ter celostnih grafičnih podob za kulturne ustanove in gospodarske organizacije. Vipotnikovo oblikovanje odlikujejo izjemna kakovost, ustvarjalna inovativnost, sporočilna moč in svojstven, zelo živ in kultiviran likovni jezik. Ustvarjalno se je že od samega začetka razvijal v tesni navezavi na delujoče umetnike s področja gledališča, literature in glasbe. S svojim oblikovalskim delom je vnesel v dotlej prevladujoče racionalistično in funkcionalistično oblikovanje v Sloveniji sedemdesetih let širši in zgovornejši oblikovalski jezik.

Izjemno obsežen in pomemben je njegov oblikovalski opus v sedemdesetih in osemdesetih letih prejšnjega stoletja za slovenska in jugoslovanska gledališča. Sodeloval je z Glejem, s Pekarno, Slovenskim mladinskim gledališčem, z SNG Drama Ljubljana, s Sterijevim pozorjem iz Novega Sada, KPGT (kazalište-pozorišče-gledališče-teatar) in Teatrom u gostima iz Zagreba. Vipotnikov opus celostnih grafičnih podob, plakatov, znakov, gledaliških listov in drugih vidnih sporočil za takratno prelomno gledališko kulturno dogajanje tako po obsegu kot po ustvarjalni in konceptualni izvirnosti, sporočilni moči, likovno izrazni odličnosti in ne nazadnje svojski družbeni angažiranosti še do danes ni dosežen, kaj šele presežen.

Oblikoval je presenetljivo veliko plakatov, ki so s svojo idejno močjo ter izvirnostjo, likovno kakovostjo in učinkovitostjo dominantno zaznamovali gledališko kulturo in slovensko grafično oblikovanje tega obdobja, pa tudi ulični prostor ter bivališča mnogih ljubiteljev in zbirateljev njegovih plakatov. Fotografija je bila Vipotnikovo glavno izrazno sredstvo. Vedno jo je grafično obdelal ali predelal ter kompozicijsko mojstrsko umestil v likovni prostor plakata, s čimer ji je dal največjo možno simbolno in vizualno učinkovitost. Z veliko domiselnostjo, drznostjo in likovno spretnostjo je sestavljal simbolne podobe v presenetljive kompozicijske celote in s tem dosegal njihove pomenske transformacije v smeri zelenega izraznega učinka oziroma sporočila plakata. Izjemno pozornost je posvečal združevanju naslova, besedila in osrednjega slikovnega motiva v dovršeno in enkratno kompozicijsko celoto. Uporabljal je zelo širok izbor črkovnih vrst. S tankočutnim izborom oblike črk je podkrepil izrazni značaj plakata oziroma dela ali dogodka, ki ga je plakat predstavljal. Naslove plakatov je praviloma oblikoval z izjemno in enkratno likovno značilnostjo ter dovršeno črkovno kompozicijo. Tako so mnogokrat delovali kot slikovni znak oziroma logotip. Kompozicija njegovih plakatov je trdna in izrazita, s skrbno izbranimi proporcijskimi razmerji. Njihova likovna in sporočilna učinkovitost je v največji meri izpolnjevala znano definicijo plakata: dober plakat mora biti ulična senzacija. Za gledališče Glej je ustvaril plakate *S poti*, *Srebrne nitke*, *Alkestis*, *Pepel*; za gledališče Pekarna *Gilgameš*, *Dan zaklan*; za SNG Drama Ljubljana *Ljubezenski koncil*, *Fedra*, *Lizistrata*, *Za narodov blagor*, *Osvoboditev Skopja*, *Tartuffe*, *Bratje Karamazovi ...*; za Slovensko mladinsko gledališče *Missa in a minor*, *Smrad opera*, *Romeo in Julija*, *Levitana*, *Jaz nisem jaz*, *Medejina otroka*; za KPGT *Karamazovi ali Prevzgoja srca*, *Carmina Burana*, *Osvoboditev Skopja*, *Hamlet*; plakata s pesmimi Svetlane Makarovič, plakate za filme *Splav meduze*, *Draga moja Iza*, *Razseljena oseba*, *Deseti brat*, *Praznovanje pomladi*, *Maškarada*, *Krč*, *Dih*, *Doktor*, *Dediščina*. Legendarna in mednarodno odmevna sta bila plakata *Marx na biciklu*.

Matjaž Vipotnik je ustvarjalno deloval tudi na področju gledališke scenografije. S svojim inovativnim pristopom k oblikovanju

vizualne podobe gledaliških predstav je pomembno sodeloval z napredno gledališko produkcijo sedemdesetih let prejšnjega stoletja. Z ustvarjenimi scenografijami je vnašal v slovensko gledališče sodoben likovni izraz. Oblikoval je scenografije za predstave Harolda Pinterja *Hišnik* (SLG Celje), *Grenki sadeži pravice* Milana Jesiha (Glej, Ljubljana), *Konec hrepenjenja* Jožeta Javorška (Mala drama SNG Drama Ljubljana), *Romeo in Julija* Williama Shakespeara (SNG Drama Ljubljana) ter *Strah in pogum* Edvarda Kocbeka (Slovensko mladinsko gledališče, Ljubljana).

Pomembno področje njegovega grafičnega oblikovanja so knjige. Tako kot se je loteval vsega oblikovanja izrazito celostno, je tudi te oblikoval kot celosten objekt mnogoterih vsebinskih, funkcionalnih, materialnih in likovnih prvin, ki tvorijo celoto knjige. Vipotnikovo oblikovanje knjig odlikujejo neoporečna bralna funkcionalnost, jasna vizualna struktura, ki bralca vodi skozi vsebino, ter izjemna likovna kultura, ki daje knjigam plemenit in dragocen značaj. Oblikoval je knjige za skoraj vse slovenske založbe. Izstopajoče je celostno oblikovanje knjig založbe Wiser iz Celovca, pri kateri je bil umetniški direktor. Oblikoval je mnogo knjig za založbo Nova revija, med drugim zbirki Pričevanja in Feniks. Njegovo poglobljeno znanje o oblikovanju knjig in likovna kultiviranost sta prišla posebej do izraza pri snovanju ekskluzivnih izdaj, kot so *Vinski brevir* Draga Medveda, 1997, *Slovenski plakat devetdesetih let* Staneta Bernika, 1997, *Poezije dr. Franceta Prešerna*, faksimilna izdaja rokopisa, 1999, Goethejev *Faust*, 1999, *France Balantič*, 2003, *Edvard Kocbek*, 2003, ter *Prividi* Alenke Sotler in Nika Grafenaerja, 2010. Pri knjigi je enako pozornost posvečal tako zunanosti, ovitku in platnicam kot tudi notranosti. Tipografska in slikovna kompozicija sta zelo živahni, a trdni in pretehtani. Posebno pozornost je posvečal drobnim tipografskim detajlom, kar daje njegovim knjigam učinek izjemne dodelanosti. Tudi Vipotnikovo oblikovanje knjig označuje izrazit avtorski likovni jezik ter zelo širok repertoar likovnega izražanja od ilustracije, risbe, fotografije in tipografije.

Prav tako zelo avtorsko svojsko in izjemno kakovostno je Vipotnikovo oblikovanje celostnih grafičnih podob, v največji meri za kulturne ustanove in dogodke pa tudi za gospodarske organizacije. Ustvaril je nezamenljiv opus odličnih, sporočilno in likovno zelo živih, zanimivih in kultiviranih znakov. Znak za Slovensko mladinsko gledališče je vrhunski oblikovalski dosežek tako v slovenskem kot tudi mednarodnem prostoru. Izpostaviti velja še znaka za podjetje Jakil in kopirnico Zebra v Ljubljani ter znake za gledališče Pekarna, Mestni muzej Ljubljana ter Narodno in univerzitetno knjižnico. Za njegovo oblikovanje celostnih grafičnih podob je značilna jasna in trdna struktura razpoznavnih likovnih elementov, ki pa jih ob uporabi na različnih vidnih sporočilih likovno živahno variira in transformira, ne da bi izgubil celovitost grafične podobe. Tudi na tem področju ustvarjalnega dela se kažejo za Vipotnika značilna sporočilna in likovno izrazna jasnost ter učinkovitost, idejna in ustvarjalna domiselnost, umetniška poglobljenost ter izjemna likovna kultiviranost. Z veliko iznajdljivostjo je ustvarjal in uvajal nova sporočilna sredstva celostnih podob. Celostni grafični podobi za Slovensko mladinsko gledališče in kopirnico Zebra sta še danes vzor izjemno prepoznavne, vizualno učinkovite, a hkrati odprte in dinamične podobe. Med najbolj znanimi celostnimi grafičnimi podobami, ki jih je oblikoval, so za gledališče Glej, gledališče Pekarna, Jazzovsko društvo Ljubljana, 16. in 17. jazz festival v Ljubljani, stoletnico rojstva Ivana Cankarja, Slovensko mladinsko gledališče, SNG Drama Ljubljana, Sterijevo pozorje v Novem Sadu, KPGT (kazalište-pozorišče-gledališče-teatar) Zagreb, Založbo Wiser Celovec, Sypress Forlag Oslo, Mestni muzej Ljubljana ter NUK – Narodno in univerzitetno knjižnico.

Matjaž Vipotnik je s svojim ustvarjalnim delom vnesel v naš prostor novo kakovostno raven. Je ena najbolj izrazitih, samosvojih in močnih oblikovalskih osebnosti. Za svoje delo je prejel številne nagrade doma in v tujini, njegovo delo je bilo predstavljeno na mnogih razstavah in v številnih publikacijah. Kot grafični oblikovalec je postavljал oblikovalske mejnike, odpiral nova sporočilna in likovna polja ter v komunikacijski prostor vnašal človeško toplino.

Peter Skalar

Nagrada Prešernovega sklada

IVICA BULJAN

za režijo predstav *Macbeth* po Shakespearu, *Sallinger*, *Mala morska deklica*, *Ma in Al*, *Vampir*, *Lovske scene iz spodnje Bavarske*, *Kiklop*, *Werther*, *Mačka na vroči pločevinasti strehi*

BULJANOVO »GLEDALIŠČE–REKA«

Gledališki režiser Ivica Buljan (rojen 1965, na zagrebški univerzi je študiral politične vede, francoski jezik in književnost ter primerjalno književnost) deluje v (slovenskem) gledališču že dvajset let. Začel je kot dramaturg (v Slovenskem mladinskem gledališču), kritik in publicist, njegova prva režija v Sloveniji datira v sezono 1994/95 (*Ime na koncu jezika* v LGL). Njegovo režijsko delo se intenzivira na prelomu tisočletja, ko postavi prvega Koltèsa, sicer svojega emblematičnega avtorja, *Noč čisto na robu gozdov* (1999/2000). S to režijo se iniciira v slovenski gledališki prostor in ustali v gledališki »neinstituciji«, ljubljanskem Mini teatru, kjer zasnuje program postdramskega gledališča, sledeč konceptu, ki ga nenavadno zvesto in dosledno uresničuje tudi v režijah zunaj svoje »matice«. Opus, ki sledi, je tako količinsko kot kakovostno impozanten, kulminira pa v devetih (!) režijah zadnjih dveh let, ki mu po pravici prinašajo najvišje državno priznanje za delo v kulturi oz. (gledališki) umetnosti.

Buljana smo nekoč imenovali »manjšinski« ustvarjalec, saj se (slovenskemu) gledališkemu, kulturnemu, nacionalnemu centru nenehno približuje z nekega roba (celo iz »tujine«), se v njem suvereno naseli in se nato na svoj rob ponovno »skromno« vrne. Svojo verzijo manjšinskega gledališča proizvaja s pomočjo reteritorializacije, poetično-političnega izjavljanja in vzpostavljanja kolektivnega duha, smo zapisali, pri tem pa imeli v mislih zlasti njegov opus vse do uprizoritev oz. režij, za katere je tu nagrajen. Da se ne bomo po nepotrebnem še naprej ponavljali, se posvetimo samo omenjenim režijam (*Macbeth po Shakespearu*, *Salinger*, *Mala morska deklica*, *Ma in Al*, *Vampir*, *Lovske scene iz Spodnje Bavarske*, *Kiklop*, *Werther* in *Mačka na vroči pločevinasti strehi*) oz. zgolj trem najizrazitejšim med njimi, *Macbethu* (Mini teater), *Ma in Al* (Mini teater in Kazalište Hotel Bulić Zagreb) in *Kiklopu* (Mini teater, Scena Gorica Velika Gorica in Teatar ITD Zagreb).

Brez velikih dvomov lahko zapišemo, da v teh uprizoritvah najdemo nekaj najmočnejših gledaliških trenutkov zadnjih dveh let v slovenskem gledališču. *Macbeth* je tako Müllerjeva postdramska variacija na znano Shakespearovo tragično temo, intelektualno zgoščena, jezikovno stvarna, izvedbeno pa brutalna in skrajno telesna; *Ma in Al* je montaža »živčnih« fragmentov Koltèsovih in Salingerjevih besedil, ki jim celovitost zagotavlja skrajno napeta in emotivno robna igra dveh idealnih »buljanovskih« igralcev, Marka Mandića in Senke Bulić, *Kiklop* pa je divja scenska »fusnota«, živa učna ura iz gledališke zgodovine, ki »tragično občutje življenja« najde v dionizični orgiastičnosti satirske igre. V vseh omenjenih uprizoritvah (ob njih pa enako intenzivno še vsaj v *Salingerju*, *Lovskih scenah iz spodnje Bavarske* ali *Mački na vroči pločevinasti strehi*) se Buljanovo gledališče zdi kot »gledališče-reka« (če si oznako izposodimo – in jo nekoliko samovoljno prikrojimo – iz teorije romana), saj z neuglednim energetskim tokom prehaja preko prizorišč kot po eni strani natančno izdiferenciran performativni val, po drugi strani pa kot nedeljiva in enovita uprizoritvena magma, ki z njih odstranjuje nepotrebno scensko-ilustrativno ali psihološko-simbolno »navlako«. Buljan gledališče misli paradokсно: najprej s samega »začetka«, pri čemer ga locira na scensko prizorišče tako rekoč »nedolžnega«, nato pa iz časa »post festum«, torej že komentiranega in polnega žive in današnje snovi. Buljanovo gledališče vzbuja vtis, da teče čez oder tudi v času, ko gledalca še ni oz. ni več v dvorani, saj ta zaloti njegove protagoniste že v nekem dejanju oz. stanju, ki gledalca sploh ne »potrebuje«, tako se zdi namreč polno »samozadostnega« in uživaškega (čeprav v globini nenehno tudi travmatiziranega) življenja. Buljan svoje predstave potemtakem paradokсно

reteritorializira, podaljšuje v življenje, locira v paralelni »fiktivni« svet, ki pa ga nenehno stika z realnim in na koncu (v zadnjem času) tudi z njim združi (v plesu ali »sprevodu« skozi avditorij).

Na ta način so njegove režije kolektivni gledališki akti, v katerih gledalec zavzema ključno mesto ob igralcu: najsi bo zgolj živa priča strastnega agona (moških) teles, butajočih drugo ob drugo v poskusu iz svojega lastnega ter iz telesa bližnjega izriniti, iztrgati, izbiti moč oz. življenje kot tako v *Macbethu po Shakespearu*, najsi bo nelagodni voajer pri intenzivnem erotičnem odnosu med dvema sovražno-ljubečima bitjema, ki se pred njegovimi očmi žreta, davita in ubijata, pri čemer je »nagrajen« celo z neposrednim nagovorom (in »postrežbo«) v *Ma in Al*, najsi bo vedno bolj vznburjeni udeleženec satirskega rituala, ki bolj kakor s sofisticirano »duhovno« strukturo deluje nanj s svojo ekstatično teksturo v *Kiklopu*. Vse to v Buljanovih režijah pljuske preko gledališke dvorane kot energetska reka, bolje rečeno, kot emotivni val, ki v svoj eruptivni izbruh nujno vključuje tudi igralske pasaže, namenjene »improvizaciji« oz. vzpostavljanju hipne (so)prisotnosti med protagonisti, njihovimi opazovalci v avditoriju in – navsezadnje – svetom, ki ga Buljanovo gledališče uprizarja z zanesljivim, čvrstim in izvirnim poetično-političnim premislekom, vselej pa tudi z zaupljivo in domala neopazno mehkobo, ki njegovemu »gledališču-reki« daje neizbrisen pečat umetniškega dela.

Blaž Lukan

Nagrada Prešernovega sklada

FRANC KOSEM

za glasbeno ustvarjanje v zadnjih dveh letih

V Sloveniji je veliko odličnih instrumentalistov, ki sodijo v sam vrh evropske glasbene poustvarjalnosti. Mednje sodi tudi virtuoz na trobenti Franc Kosem, ki s svojim igranjem navdušuje tako mlajše kot tudi starejše poslušalce. Odlika njegovega igranja je lep ton, čudovita tehnika in izraz, s katerim pritegne k poslušanju še tako zahtevnega poslušalca.

Po nižji glasbeni šoli v Radečah in srednji glasbeni šoli v Celju je leta 2005 z najvišje ocenjenim samostojnim recitalom diplomiral iz trobente na ljubljanski Akademiji za glasbo v razredu profesorja Antona Grčarja. Že med študijem je leta 2003 za izjemne umetniške dosežke prejel študentsko Prešernovo nagrado ljubljanske Akademije za glasbo, in sicer za interpretacijo *Koncerta v As-duru* sodobnega armenskega skladatelja Aleksandra Aratjunjana z Mariborsko filharmonijo in dirigentom Milivojem Šurbkom. Utemeljitev nagrade je že takrat opredelila njegove kvalitete. S svojo interpretacijo, ki se je odlikovala z razumevanjem glasbene stvarine, logičnim fraziranjem in načrtno gradnjo interpretacijskega loka skozi celo skladbo, je pokazal kvalitete perspektivnega mladega glasbenega umetnika. Posebej se odlikuje z žlahtnim tonom svojega instrumenta, ki kaže na individualno razvit čut, povezan s specifično tehnično spretnostjo. Leta 2008 je zaključil podiplomski specialistični študij na ljubljanski Akademiji za glasbo in leta 2010 še podiplomski študij na Visoki šoli za glasbo v Karlsruheju pri prof. Reinholdu Friedrichu. Dodatno pa se je izpopolnjeval pri mojstrih trobente, kot so: Bo Nilsson, James Thompson, Hans Gansch, Klaus Schuwerk, Falk Maertens, Dave Bilger, Kristian Steenstrup in Lauri Vukobratovič. Od leta 2004 je prvi solist na trobenti v Orkestru Slovenske filharmonije. Z izjemno kvalitetnim igranjem je od takrat zaznamoval marsikateri koncert, tudi tiste z najzahtevnejšimi programi, kot so simfonije Mahlerja, Brücknerja, Stravinskega in drugih skladateljev. Kot solist je dokazal, da je vrhunski virtuoz. V počasnih skladbah je njegov ton nežen, speven, občuten in se dotakne še tako zahtevnega poslušalca. V hitrih in ritmično zahtevnih skladbah pa se pokažeta njegovi sproščenost in lahkotnost. Vse to so odlike velikih mojstrov trobente, med katere nedvomno sodi tudi Franc Kosem. Na njegovo pobudo so nastala tudi številna komorna in solistična dela za trobento slovenskih skladateljev. Med njegovimi številnimi solističnimi nastopi še posebej izstopa zadnji v koncertnem ciklu *Pika - Tačka - Točka*. Dobesedno čez noč je moral nadomestiti izpadlo skladbo in nato v veliko zadovoljstvo poslušalcev vrhunsko izvedel *Koncert za trobento in orkester* Josepha Haydna. Presegel je vsa pričakovanja. Z briljantnim tonom in dovršeno izvedbo je navdušil tudi strokovne kroge. Slovenska filharmonija je letos izdala zgoščenko njegovih koncertnih izvedb L. Mozarta, J. Haydna in J. N. Hummla, ki so trd preizkusni kamen za vsakega virtuozna na trobenti.

Franc Kosem spada še med mlajšo generacijo umetnikov (rojen 1982), pa že prenaša svoje znanje na mlajše rodove kot profesor, mentor in organizator seminarjev za trobento.

Nagrada Prešernovega sklada je priznanje za do zdaj doseženo in prepričan sem, da spodbuda za nadaljnje delo.

Alojz Ajdič

Nagrada Prešernovega sklada

STOJAN KURET

za dirigentske dosežke na področju zborovske glasbe v zadnjih dveh letih

Kot mnogo tržaških glasbenikov, ki so vidno pripomogli k razvoju slovenske glasbe, je tudi Stojan Kuret svoje delovanje tesno povezal z matično domovino, iz nje črpal in ji bogato vračal.

Že njegovi začetki v času študijskih let dajo vedeti, da se bo razvil v vrhunskega dirigenta. Svoje prvo poustvarjalno telo – mladinski zbor svoje prve glasbenoizobraževalne ustanove, Glasbene matice Trst – še v času študija popelje na mednarodne odre, ob bok takratnim najboljšim otroškim ansamblom. Zanamcem zapusti zapis tistega časa, ki priča o briljantnem, umetniško polnokrvnem začetku bogate kariere – posnetke Kogojevih mladinskih zborov in pesmi iz Merkujeve zbirke *Ljudske pesmi Slovencev v Italiji*, ki še danes niso doživeli enakovredne ponovitve.

Po končanem študiju dirigiranja v razredu Antona Nanuta na Akademiji za glasbo v Ljubljani in klavirja na konservatoriju Giuseppe Tartini v Trstu je njegovo delo razpeto med zbori in orkestri, doma in v tujini. Profesionalno se delno zasidra v Trstu, kjer prenaša svoje znanje študentom prej omenjenega konservatorija, a zdi se, da njegovo srce vendarle bolj bije z zbori. Delu z mladinskim in dekliškim zborom Glasbene matice Trst sledi ustanovitev mešanega zbora Iacobus Gallus (1991).

Po delovanju na Tržaškem se preseli v prestolnico, ljubljanski APZ Tone Tomšič z njim spet zaživi eno svojih zlatih obdobj; obdobje mednarodnih uspehov, vidnih tujih priznanj, obdobje jasne programske politike, ki v ospredje postavlja skrb za sodobno slovensko zborovsko glasbo. Rezultat jasne vizije in trdega dela so mnogi uspehi: več velikih nagrad – Tours 1999, Varna 2001, Gorica 2001, Maribor 2002, Arezzo 2002; avtorski zgoščenki Pavleta Merkuja, Ambroža Čopija; uspešna gostovanja na velikih domačih in mednarodnih odrih.

Tudi sodelovanje s komornim zborom RTV Slovenija (januar 2003–april 2005) je kljub kratkemu obdobju in neugodnim zunanjim razmeram plodno, o tem pričajo posnetki Wolfovih zborovskih skladb, koncerta Lebičevih zborov in slovenske sakralne glasbe.

V zadnjih letih, od ustanovitve Vokalne akademije Ljubljana, se ponovno zvrstijo sami vrhunski dosežki, zdi se, da je Kuretova umetniška in programska vizija lahko v polnosti zaživela. Najprej je tu leta 2010 v Varni osvojena Velika nagrada Evrope. VAL (Vokalna akademija Ljubljana) je tako postal edini moški zbor, ki je osvojil to nagrado, in Kuret edini dirigent, ki je to nagrado prejel dvakrat.

Kuret je mednarodno uveljavljen zborovski dirigent, o tem pričajo tako sodelovanja z različnimi mednarodnimi ansambli (kot npr. Coro Giovanile Italiano ali pa zbor budimpeštanske glasbene akademije Franz Liszt) pa tudi sodelovanje v različnih strokovnih žirijah uglednih mednarodnih in domačih zborovskih tekmovanj.

Kuretov umetniški kredo sledi sodobnim tokovom zborovske reprodukcije, njegov repertoar je izredno širok. Odlikujejo ga zmožnost ustvarjanja zelo kontrastnih in raznolikih programov, v katerih najdejo svoje mesto vsa obdobja glasbenega ustvarjanja, od renesanse do sodobne glasbe. Pri tem zna po eni strani slediti sodobnim trendom, po drugi strani pa njegova iskateljska in zbirateljska žilica odkriva vedno nove, bodisi pozabljene ali pa skrite partiture, ki pod njegovimi rokami ponovno zaživijo in zasijejo v vsej luči. Pri tem je potrebno še posebej poudariti

njegovo skrb za slovensko zborovsko ustvarjalnost, pri kateri si podajata roko skrb za ohranjanje zgodovinskega spomina na eni strani in spodbujanje nastanka novih, sodobnih del na drugi. Tako lahko med njegovimi izvedbami najdemo dela Kogoja, h kateremu se, kot posebnemu dragulju medvojne slovenske glasbene ustvarjalnosti, vedno vrača, dela čitalničarjev Lebna in Volariča, rojaka Merkuja, njegovih sodobnikov Lebiča in Kreka. Preizkušenim izvajalcem ob bok postavlja nove, mlade, prihajajoče zvezde: njegovo odkritje je npr. zdaj že mednarodno uveljavljeni skladatelj Ambrož Čopi.

Če bi njegovi programski zasnovi na eni strani z lahkoto pripisali značilno primorsko domoljubnost, jo na drugi krasi tipična mediteranska odprtost v svet. Kuret se bo s svojim poglobljenim študijem in bogato glasbeno kreativnostjo enako dobro znašel tako v slovenski kot tuji glasbeni ustvarjalnosti, z enakim ustvarjalnim žarom bo poustvarjal staro baročno glasbo, ki bo seveda izvedena z avtentičnimi instrumenti, kot tisto sodobno, ki uporablja sintetična glasbila in studijsko programirane zvoke. Obe bosta pod njegovo roko zveneli enako prepričljivo, enako barvito, enako bogato.

Krasi ga izjemen občutek za vokal, za njegovo barvo, povednost, izraznost. Njegove interpretacije odlikuje prepoznaven zborovski zvok, na eni strani barvit, na drugi ekspresiven, izrazno bogat, poln razpoloženskih nians. Zadnja leta z Vokalno akademijo Ljubljana so prav v tem smislu postregla z nekaj vrhunskimi interpretacijami, ki so pokazale in dokazale, kako daleč lahko sežemo Slovenci v tej nacionalno tako prepoznavni, a včasih podcenjeni in v amaterske vode potisnjeni dejavnosti, kot je zborovsko petje.

Kuretove zborovske stvaritve posegajo po vrhovih domače in mednarodne glasbene poustvarjalnosti, med tiste dosežke, ki na eni strani ustvarjajo sodobne trende, na drugi pa se z zlatimi črkami zapisujejo v domačo zgodovino glasbene poustvarjalnosti.

Marko Vatovec

Nagrada Prešernovega sklada

IZTOK MLAKAR

za igralske kreacije in interpretacije lastnih avtorskih projektov

Igralski opus Iztoka Mlakarja, dramskega igralca, avtorja dramskih besedil, šansonjerja in kaktavtorja, ki že več kot petindvajset let ustvarja v Slovenskem narodnem gledališču Nova Gorica, pomeni posebno estetsko naravnano izpovedovanje umetnika, ki svoje vloge s poglobljenimi študijskimi analizami v vseh gledaliških žanrih z neverjetno občutljivostjo gradi v razponu od osebnoizpovedne avtopoetike do vključevanja hotenih sodobnih igralskih vzgibov – kot pač zahtevajo interpretacije gledaliških uprizoritev, kakršne narekujejo režijsko-uprizoritveni koncepti in dramska besedila. Mlakar je mojster oživljanja karakternih dramskih likov iz klasične dramske literature kakor tudi tistih iz sodobnih iger slovenske in svetovne dramske ustvarjalnosti. Odlikuje ga interpretativna samosvojost, ki časovno aktualno izzveneva tudi pri avtorstvu besedilnih dramskih predlog, kot sta komedija *Duohtar pod mus!* ali za današnji čas prepesnjeni in aktualizirani pretanjeni burkaško satirični *Sljehernik* – nekakšna moraliteta o ljudeh, ki so razpeti med privide življenjske vsakdanjosti in čas neminljive smrtnosti. Svojemu občinstvu pa se predstavlja tudi v pripovedno upetih pesmih v vsebinskih tančinah vedno novih šansonov ob srečanjih in *Večerih z Iztokom Mlakarjem* v prepričljivem vzdušju ulovljivega duha sedanjega časa. Iztok Mlakar je jezikovni perfekcionista, izjemen poznavalec in interpret slovenskega jezika in njegovih dialektoloških posebnosti. Je žlahtni igralec in pevec slovenskega gledališča.

Predvsem zato se z avtorskimi in biografskimi besedili, ki jim sam z glasbenimi izrazili zapisuje melodijo, lahko v parlandu ali crescendo tudi izraža v pevsko-trubadurskih durovskih in molovskih tonih, kar ga utemeljeno uvršča v najširše gledališko polje izpovedi in izpovedovanj našega občutljivega vsakdana, s kritično humornim in farsično-ironičnim pridihom usodnostnega tragika. Predstavlja se v izrisovanju odnosov med ljudmi iz njemu najbolj znanega okolja. Postaja pevec svoje goriške in primorske zemlje in pripovedovalec zgodb njenih ljudi. Je umetniški ustvarjalec, ki svoje osnovno poklicno igralsko poslanstvo razume kot veličasten trubadurski nagovor občinstvu.

Tako kot ta samosvoj karakterni igralec z njemu lastno človeško toplino izoblikuje odrske like in dramske junake z natančno občuteno umetniško izpovedjo in razumsko predstavljeno igralsko interpretacijo, enako suvereno oblikuje tudi samostojne dramske in monološke prizore v izpovednih pevskih nastopih. Suvereno obvladuje miselne razsežnosti svoje dramske poezije s tako neverjetno skromno ponotranjeno silovitostjo, da nas prepriča s srčno resničnostjo poetičnosti njenih vsebin in nas očara z melanholično liričnostjo, ko vstopa v neko drugo stvarnost, v gledališko iluzijo in v stanje ranljivosti emocionalnih razsežnosti pevca – pripovedovalca človekove angažirane vsakdanjosti.

Iztok Mlakar je izjemen šansonjer, eden najimenitnejših kantavtorjev in pripadnik generacije najpomembnejših sodobnih slovenskih pevcev o duši in življenju. A predvsem je igralec, igralec z najširšim izpovednim razponom, ki v samosvoji umetniški govorici z dovršenimi igralskimi kreacijami izgovarja dramska besedila in poje.

Prepleti Mlakarjeve igralske karizme z njegovimi odličnimi igralskimi vlogami so stvaritve, ustvarjene v vseh letih gledališkega delovanja, izražene od učnih študijskih let do danes, v igralskem zorenju pa pomenijo ustvarjalno moč v izrazitih umetniških izpovedih notranje krhkih karakternih likov v neverjetnem sozvočju besed z včasih zastrtimi in odmaknjenimi prehodi v gesto, mimiko, ples.

Podoba igralca Iztoka Mlakarja se nam v vsaki vlogi posebej in vselej znova izkristalizira že v trenutku, ko molče stopi na oder in nemo zapoje njegova duša, ko na odru z očmi komedijanta

in tragika pogleda soigralca, ošvrkne svoje občinstvo, ko odigra vlogo za vlogo iz gledališke sezone v sezono, ko avtorsko raziskuje odrske dialoge ali ko s srcem njegova misel začne pritajeno izgovarjati določena človekova stanja duha, prepesnjena v najsrečnejše igralsko zlitje umetniške izpovedi igralca – slehernika. Od žalostnega pogleda do raznoterih veselij in do vseh povsem vsakdanjih življenjskih preizkušenj, ko z mislijo izraz na njegovem obrazu zažari in zastane drža moža, ko z odzvenom značilno primorskega jezikovnega melosa »zapoje« o življenju slovenskega književnika Cirila Kosmača v dramski izpovedi *Pogovori, samogovori* ter odigra vlogo o veri literarnega umetnika v življenje in večno lepoto ali izraža njegovo življenjsko izvrženost; s podobno natančnostjo odigra vlogo Peta v kruti življenjski zgodbi pevcu Kurta Cobaina v drami *Kurt*, ki ga je mlin neustavljivega glasbenega stroja pogнал v smrt. V Dürrenmattovi tragični komediji *Obisk stare gospe* upodobi lik Župnika ter z njim doprinese k »zares izvirno in tudi perfekcionistično« jovanovičevsko izpeljani uprizoritvi, v Marivauxovi igri *Otok sužnje*v nam v vlogi Trivelina odstre novo razsežnost *rezonersko modrega, pravičnega in razumarsko zadržanega razsvetljenega moralista s kancem dostojanstvene posmehljivosti*.

Nagrada Prešernovega sklada je samo še potrditev Mlakarjeve igralske žlahtnosti, utemeljene v že prejetih priznanjih: nagrada žlahtni komedijant (2008), nagrada Franceta Bevka za izredne ustvarjalne dosežke v umetnosti in kulturi (2007), nagrada festivala SKUP (2004), Severjeva nagrada (2004), nagrada žlahtni komedijant (skupaj s petimi soigralci kot skupina rokodelcev v *Snu kresne noči*) (2003), Ješkova nagrada (1993), priznanje ZDUS (1990), Borštnikova diploma in nagrada RTV Ljubljana za mladega igralca (1987).

Mojca Kreft

Nagrada Prešernovega sklada

ANDREJ E. SKUBIC

za roman *Koliko si moja?*

»Koliko me imaš rad?« vpraša ona njega proti koncu romana. A naslov romana je *Koliko si moja?* in zaradi te na prvi pogled majhne razlike Skubičevo besedilo ni zgolj ljubezenski roman. Drugi pol, ki ga nakazuje naslov, je imetje, celo prilaščanje, želja po posedovanju – najsi bo človeka ali posestva. To je pripoved o (neuspešnem) pehanju za lastnino, o izgubljanju energije in o človekovi nezmožnosti presoje, za kaj si je vredno prizadevati.

A noben roman ni dober zaradi ideje, ki jo sporoča, temveč zaradi načina, kako jo ubeseduje. Andrej E. Skubic bralca najprej postavi pred dejstvo in šele postopoma razkriva vzgibe, ki so pripeljali do tega. Kot v večini njegovih del je pripovedovalec prvooseben. Dogajanje spremljamo skoraj izključno iz Tomovega zornega kota – vse so njegove interpretacije, celo razmišljanje in dejanja drugih so osvetljena le z njegove strani. To je pripoved o resnici enega, »objektivna« resnica je zakrita, a bralec ima vsaj možnost pogleda od daleč, protagonist pa tega ni zmožen. Skozi njegove oči spremljamo razraščanje mejnega spora s sosedom, njegov spor z mamo in predvsem razmerje z Anjo, dolgoletno partnerko, ki zanosi z drugim – in to je tudi sprožilni moment romaneskne zgodbe. Tomo se ima za razumevajočega, dobro hotečega, a je znerviran, impulziven, aroganten. Za svoj prav se je pripravljen spreti z vsem svetom – s sosedom, občinskim uradnikom, policijo ... v resnici pa je nebogljjen, nesposoben prave komunikacije, zrelega reševanja problemov. Soočenja ni sposoben – reagira napadalno oziroma deluje v odsotnosti drugega, njemu za hrbtom. Ali pa (v odnosu z Anjo) obstaja še tretji način – se umakne. A tako kot so (besedni) izbruhi uničevalni, je v pomanjkanju zrele komunikacije molk tisti, ki deluje zdravilno. Tišina ni vedno gluha, lahko pomeni tudi premislek, umiritev, notranje iskanje stika z drugim, pod pogojem, da se vsaj poskušata razumeti. V domu za ostarele se v tišini spet zbliža z mamo, ki je tam bolj po njegovi volji kot po svoji, in tudi z Anjo se v resnici bolj povezuje v miselnem pogovoru kot v resničnem. »*A je to vse od tega, ker se jaz tebi ne odprem? Ker ti ne veš, kaj jaz razmišljam?*« ugotavlja v notranjem dialogu z njo. Namesto užaljenosti prevlada sprejemanje.

Avantura z nekdanjim ljubimcem je tudi edino, kar je Anja storila nepremišljenega, a seveda mora prevzeti posledice. Morda je preračunljiva, še bolj pa se zdi, da dejanje iskreno obžaluje. Je zrela, skladna sama s sabo, nosečnost pa jo še privzdiguje in odmika od vsakodnevnih banalnosti. Strah jo je in rabi njegovo oporo, a tudi on potrebuje njeno trdnost. Ona je tista, ki ve, ki so ji stvari jasne, ki razume ... zavzema se za tisto, kar ji je pomembno, vendar ne na silo. On pa se zaletava in dojema le počasi. »*Samo štekal, štekal bi te rad,*« se premetava v svojem notranjem monologu. Tudi v njunem primeru se lahko znova vprašamo, kako lahko moški in ženska sploh živita drug z drugim. Preizkušnja je tista, ki njuno razmerje prečisti, zaradi nje oba začutita, kaj jima njun odnos pomeni.

Koliko si moja? je torej tudi razvojni roman, Tomo v spopadanju s svetom postopoma zori. Na željo po imetju kažeta že materino obsedeno zbiranje stare šare in tudi Tomovo odkrivanje družinskih skrivnosti. Predstave, kot so 'moja ženska', 'moja posest', 'ne-moj otrok', se relativizirajo, padajo druga za drugo. Na vprašanje, koliko si moja, mu Anja odgovori, da je njegova toliko, kolikor ni povsem svoja, kolikor je sploh lahko od koga drugega. Le kaj naj bi si želel še več? Največ notranjega miru čuti, ko je skladen s sabo, ko ne vsiljuje svojih pogledov drugim, ampak preprosto je: z glasbo, z Anjo, z delom – ustvarjalnim in fizičnim. V dvojici 'imeti ali biti' se prvo izkaže kot iluzija, biti pa je tisto, kar vsaj začasno prinaša občutje harmonije. In ljubiti, seveda.

V literarnem opusu Andreja E. Skubica roman *Koliko si moja?* pomeni svojevrsten premik. Predvsem je zmehčana radikalnost

družbenega nasilja, znana iz prejšnjih njegovih del. Zanj značilen medkulturni trk (npr. ksenofobna nestrpnost do britanskih ali jugoslovanskih priseljencev, Romov ...) je tu prikazan v odnosu med prišlekom iz Ljubljane in podeželjem, a je umaknjen v ozadje. Za avtorja značilna karakterizacija likov s socialnimi zvrstmi jezika ostaja tudi v tem romanu, izognil pa se je preveč cenenemu slikanju z narečji. V prejšnjih romanih (*Grenki med*, *Fužinski bluz*, *Norišnica*, *Popkorn*, *Lahko*) je Skubic prikazoval posameznike, ki trčijo ob (nasilni) zunanji svet. V romanu *Koliko si moja?* pa je romaneskni lik sam sebi največji nasprotnik in če ne bo sam vsega pokvaril, ima vsaj možnost. Še vedno je daleč od srečnega konca, a upanje ostaja.

Vlado Motnikar

Nagrada Prešernovega sklada

MARUŠA ZOREC

s sodelavcema arhitektko **MAŠO ŽIVEC** in absolventom
arhitekture **ŽIGO RAVNIKARJEM** za projekt Ureditev grajske
pristave v Ormožu

Današnji kulturni praznik pripada tudi arhitekturi. Slavimo ga z arhitektko **Maruša Zorec** kot vodilno avtorico in vodjo projekta *Ureditev grajske pristave v Ormožu*, ki ga je izpeljala s sodelavcema arhitektko Mašo Živec in absolventom arhitekture Žigo Ravnikarjem.

Maruša Zorec vedno deluje z izbrano ekipo arhitektov znotraj svojega arhitekturnega biroja. Dokaz, da timsko delo stimulira delovno vzdušje, medsebojni dialogi in konfrontacije pa pogojujejo odlične strokovne rezultate, so številne strokovne nagrade in priznanja, ki jih je s kolegi soavtorji prejela za tako izvedene projekte: Plečnikova nagrada, 2008; glavna nagrada Piranesi, 2010; priznanje Piranesi za prenovo kompleksa vile Ventrelli na Seči pri Portorožu (soavtor Robert Potokar, krajinska ureditev Ana Kučan), 1998; priznanje Piranesi za kapelo v Frančiškanskem samostanu v Ljubljani, 1999; Plečnikova medalja za monografijo in postavitev razstave Oton Jugovec – arhitekt, 2002; priznanje Piranesi za ureditev trga in zunanjega oltarja na Brezjah, (soavtorica Martina Tepina), 2008; Plečnikovo priznanje za prenovo Naskovega dvorca (soavtor Matjaž Bolčina), 2011.

Kot docentka na Fakulteti za arhitekturo Univerze v Ljubljani se posveča tudi vzgoji bodočih arhitektov ter kot predavateljica sodeluje na strokovnih srečanjih arhitekturne stroke doma in v tujini.

Maruša Zorec brez dvoma sodi v sam vrh slovenske arhitekturne stroke. Razen po vrhunskih sodobnih sakralnih in družbeno pomembnih arhitekturnih realizacijah (kapela v frančiškanskem samostanu v Ljubljani, knjižnica v gradu na Ravnah na Koroškem, ureditev trga in zunanjega oltarja na Brezjah, poslovilna vežica v Šmarju - Sapu, prenova Naskovega dvorca v Mariboru, mladinski hotel Punkl na Ravnah na Koroškem ...) je posebej prepoznavna po odlično in odgovorno izvedenih prenovah historičnih objektov v Sloveniji. Pri njih se s strokovno in umetniško senzibilnostjo loteva reševanja sinteze med historično vrednostjo objektov in inovativnimi, z novimi tehnologijami podprtimi sodobnimi prostorskimi in likovnimi intervencijami.

Pri projektiranju prenov historičnih objektov z novimi vsebinami je vsekakor potreben kompleksnejši interdisciplinarni pristop kot pri novogradnjah. Spomeniško varstvo oceni vrednost arhitekturnih struktur, ki so osnova za oblikovanje nadaljnjih arhitekturnih in prostorskih sekvenc. Pri arhitekturnem snovanju se upoštevajo zgodovinske raziskave kulturne dediščine, spoznavajo se vsi vredni arhitekturni fragmenti, kulturne in tehnične raznolikosti, upoštevajo se stvarne analize ter tehnični in konstrukcijski izsledki. Doseči je potrebno ravnotežje med ohranitvijo historičnega značaja objekta in aktualnim pomenom in vrednostjo nove arhitekture ter sproti slediti novim spoznanjem. V odnosu do objekta in dela se razvijajo specifične asociacije, ki so posledica različnih okoliščin, tako npr. menjava oblikovnih elementov v njihovi lastni interpretaciji, ki se transponirajo v sedanost. Na ta način se uspešno združujejo nove vsebine, arhitekturne strukture, prostorska povezanost, oblikovni fragmenti, konstrukcije, nove tehnologije, staro z novim in novo s starim. Pri tem ima arhitekt s svojim prispevkom vodilno in odgovorno nalogo usklajevanja in nadgrajevanja na najvišji ravni.

Ali vse navedeno funkcioniра pri prenovah historičnih objektov v Sloveniji? Prepogosto se ne upoštevajo spoznanja in zahteve stroke, objekti se obnavljajo prereditko, ker ni investitorjev s primerno usmeritvijo, posluhom in finančnimi sredstvi. Usoda objektov kulturne dediščine je lahko grozljiva, lahko nastane nenadomestljiva škoda, kar smo doživeli pri nekaterih nedavnih posegih. Kaj se dogaja z zaščito in konzervatorstvom že kulturnozgodovinsko ovrednotene arhitekture iz raznih časovnih obdobj naše zgodovine; kako je ovrednotena slovenska

industrijska arhitektura; kaj se dogaja z arhitekturno izredno pomembnimi objekti, zgrajenimi v šestdesetih in sedemdesetih letih prejšnjega stoletja, ki neustavljivo propadajo? Ali o usodi vseh teh objektov odloča zgolj kapital, ki mu ni mar za pričevanja o naši preteklosti bodočim rodovom? Mnogo vprašanj za državo, za stroko in za investitorje!

V današnjem času je ob zgoraj omenjenem stanju pri nas vrednotenje ureditve grajske pristave v Ormožu toliko bolj potrebno in zaželeno. Občudujemo odlično izvedbo realizacije rekonstrukcije in revitalizacije historičnega objekta s spoštljivim odnosom do preteklosti, z uporabo ustreznega koncepta, z veliko mero kreativnosti, studioznosti, znanja in entuziazma izbranih arhitektov, v kompatibilnem sodelovanju z umetnostnozgodovinsko stroko in ozaveščenim in pogumnim naročnikom. Z roko v roki so objektu grajske pristave podelili ugled in dostojanstvo brezčasne lepote in trajnosti.

Pristava stoji na območju grajskega kompleksa s parkom na robu vzhodnega dela mesta. Služila je gradu kot gospodarsko poslopje. Nastajala je v različnih obdobjih 18. stoletja in v svoji tlorisno členjeni podkvasti obliki, orientirani proti mestnemu trgu, zaključuje os mestne vedute. Arhitekturna struktura objekta se je spreminjala, se povečevala, rušila, preoblikovala in sledila zahtevam trenutnega časa. Vendar pa sta neustrezno vzdrževanje in zanemarjanje pospeševali njen propad. Leta 1999 je bila zaradi vitalnih arhitekturnih historičnih vrednot razglašena za kulturni spomenik lokalnega pomena.

Ormožani na čelu z županom Alojzom Sokom so se odločili, da svoje grajske pristave ne bodo podrli, pač pa jo radikalno prenovili in ji dodelili novo vsebino. Vanjo so umestili Glasbeno šolo Ormož in muzejske prostore ormoške enote Pokrajinskega muzeja Ptuj – Ormož. S prenovo pa so pridobili tudi skupne večnamenske prostore za razne prireditve tako v sami stavbi kot tudi v zunanjem avditoriju pred njo. Ponovna oživitve pristave v funkciji pomembnih aktivnostih nosi in daje mestu in okolici več sporočil. Izpostavlja arhitekturno identiteto in ustvarja standarde, zlasti z uporabo elementov krajinskih arhitekturnih značilnosti in avtohtonih materialov. Najpomembnejše sporočilo pa je, da smo neločljivo povezani z zgodovino okolja, v katerem živimo. Ta pomembni del današnje identitete je nujna podlaga za samozavedanje in samozavest, njene, žal redke, priče pa vredne skrbne obravnave.

Zunanji prostorski kubusi sledijo gradirani silhueti obstoječe stavbe. Opečna struktura z vzorčenjem na fasadah definira nadgradnjo trakta glasbene šole, prizidek s šolsko glasbeno dvorano ter vhodno partijo s skupnim nadstreškom. Tako kot v fasadah je intervencija izražena tudi v interjerju. Prostori so med seboj povezani, ohranjeni so čarobni učinki obokanih prostorov in tako izpostavljeni občudovanju z minimalnimi dodatki. Stari zidovi so ostali beli, vsi dodani pa sledijo materialu nove strehe – opečni kritini. Glina je material, ki kot opeka s svojo značilno barvo in strukturo poveže vse nove dodatne elemente in prostore v celoto. Poseben učinek v interjerju pa daje svetloba, ki prihaja skozi okenske odprtine in skozi čipkasto strukturo fasade. Prenova daje žlahtnim elementom lokalne stavbne dediščine sodoben izraz. S tovrstnimi preobrazbenimi postopki se povsem izogne ceneni domačijskosti, saj stari elementi ustvarjajo dialog s sodobnimi novimi deli stavbe in kot taki podpirajo novo poslanstvo arhitekture.

Nagovor

Jaroslav Skrušný

Predsednik Upravnega odbora

Prešernovega sklada

PREDSEDNIKOVO POROČILO

Spoštovani gospod predsednik,
cenjene nagrajenke in nagrajenci,
spoštovana kulturna javnost!

Dovolite mi najprej, da vam vsem skupaj čestitam za Prešernov dan, kulturni praznik, ko se Republika Slovenija skupaj s svojimi državljankami in državljani veseli svoje umetnosti in klanja njenim najzlahtnejšim ustvarjalcem. Kar štiri leta zapored sta mi skupaj s še štirinajstimi kolegicami in kolegi pripadali čast in prijetna dolžnost, da kot parlamentarno izbrani zastopniki slovenske države vodimo in upravljamo institucijo Prešernovega sklada ter kot njen upravni odbor vsako leto izberemo in z lorvorjevimi venci Prešernovih nagrad in nagrad Prešernovega sklada ovenčamo osem najzaslužnejših umetnic in umetnikov ter njihovih ustvarjalnih opusov. Izbirali in nagrajevali kajpak nismo le po lastni mili volji in poljubnem estetskem okusu, ampak smo se vsakič znova odločali na podlagi prispelih predlogov najširše javnosti, ki so jih pred nami strokovno pretresle in ovrednotile področne komisije ekspertov za posamezna umetnostna področja. Upravnemu odboru je potemtakem pripadla naloga, da opravi še tisto zadnjo, najzahtevnejšo in zato tudi najobčutljivejšo izbiro, da med samimi odličniki in izbranimi vrhunskimi mojstri izbere najodličnejše in najzaslužnejše, tako rekoč vsakoletno *crème de la crème* slovenske kulturne in umetniške tvornosti. Nadvse častno, pa tudi skrajnje delikatno opravilo: ne gre namreč pozabiti, da pri presoji umetniških del nimamo na voljo eksaktnih merilnih instrumentov in znanstveno preverljivih evalvacijskih metod, da torej ne eksperimentiramo v laboratorijih čistega uma in ne operiramo z objektivnimi resnicami, ampak se nam je zanesti le na izmuzljiva merila estetskega okusa, na krhkost intuitivnega doživetja in na izpovedno govorico subjektivnega umetniškega vtisa, vse to pa so kriteriji, premise in vrednosti, ki se izmikajo scientistični natančnosti in strogi nevtralnosti racionalnega govora.

Z izzivi in dilemami tovrstnega skrajnje občutljivega, z osebno odgovornostjo in profesionalno etiko sicer trdno podkletenega, a hkrati tudi s človeško nepopolnostjo in zmotljivostjo zaznamovanega ter zato nujno relativnega in začasnega arbitriranja se je petnajsterica članic in članov upravnega odbora Prešernovega sklada v pravkar iztekajočem se mandatu vsaj po mojem skromnem mnenju spopadala nadvse častno ter strokovno in moralno neoporečno. Svoje presojevalsko delo je vseskozi opravljala z odgovorno zavestjo, da nagrade, ki jih podeljuje, nosijo obeležje in težo najveljavnejših nacionalnih nagrad za umetniško in kulturno ustvarjalnost, da so tako rekoč najvišja počastitev, ki jo državna skupnost lahko podeli posamezni umetnici ali umetniku, da torej s Prešernovimi nagradami in nagradami Prešernovega sklada posameznim umetniškim opusom podeljuje vstopnice za nacionalni Parnas. Da te besede niso le priložnostna praznična vljudnost, mi potrjuje skrajno osebna empirična izkušnja: vsako leto mi namreč pripade hvaležna in nadvse prijetna dolžnost, da kot predsednik UO PS neposredno po odločilni izbirni seji vsakokratnim nagrajencem sporočim veselo novico o podelitvi Prešernovega priznanja. Naj bo nagrajenec mlad ali star, moški ali ženska, avantgardist ali konservativec, iz osrednje Slovenije ali iz zamejskega obrobja, slikar ali glasbenik, komedijant ali arhitekt, vsi po vrsti ob prvem obvestilu spontano in neprikrito zažarijo v neki posebni radosti in hvaležnosti, ki sami zase zgovorno pričata o pomenu in tehtnosti nagrade

s pesnikovim imenom tudi »v tem ubožnem času«, ko se skupaj s Hölderlinom sprašujemo, čemu sploh še pesniki in poezija.

In če se ozrem na vseh osem velikih Prešernovih nagrajencev in na vseh štiriindvajset prejemnikov nagrad Prešernovega sklada, ki jim je naš upravni odbor v svojem mandatnem štiriletju podelil oziroma, če se izrazim še natančneje: potrdil status vrhunskih umetniških ustvarjalcev, lahko brez lažne skromnosti in z zadoščenjem ugotavljam, da smo svojo skrajnje občutljivo in nič manj zahtevno nalogo opravili v skladu s spoštljivostjo in digniteto, ki pripadata nagradi s Prešernovim pečatom. V panteon slovenske umetnosti smo pripustili kar najširši nabor umetniških praks in poetik, od sodobnega plesa do oblikovanja uporabnih predmetov, od glasbenih muz do gibljivih filmskih slik, od poezije visokega modernizma do žlahtnega komedijantstva pouličnega gledališča, od arhitekturne preнове žlahtne stavbne dediščine do humorno sproščene risbe in besede in stripu. Dopuslili smo, da sta v posvečenem hramu kulture odmevali tako govorica osrednjega jezikovnega kánona kot barvita melodija dialektalnih odpevov najrazličnejših slovenskih pokrajin; z lovorjem smo enakopravno ovenčali tako ženske kot moške glavé, z enako mero smo počastili uveljavljene doajene preverjenega umetniškega snovanja in si drznili spodbuditi najmlajše iskalce neshojenih poti skozi orfejski blodnjak sodobne umetnosti. Z nagradami, ki smo jih v svojem mandatu podelili, smo, skratka, ohranili in na neki način tudi ubranili generacijsko, regionalno, nazorsko, poetološko, spoznavno in estetsko pestrost, mnogovrstnost, polivalentnost in izvorno pluralnost kulturnih pobud in umetniških praks, kakršne pripadajo sodobni, odprti, demokratični družbi in državi, ki svojo istovetnost tudi simbolno – v besedilu svoje himne – izpričuje in potrjuje prav s stihii prvega med svojimi pevci.

Kar spodoben *facit* pod črto skupinskega dela petnajstero ljudi, ki tako ali drugače tudi sami pripadajo najrazličnejšim umetnostnim nazorom in prepričanjem, ki imajo vsak svoj poudarjeno izkristaliziran estetski čut in okus in ki morajo zaradi tega svoje osebne preference odgovorno uskladiti in spraviti v sozvočje in na skupni imenovalec večinskega stališča, ki ga morajo slednjič – kot vsakoletno slavnostno podelitev Prešernovih priznanj – izpostaviti kar najširši javni presoji. Kar častno opravljena naloga, bi si upal reči.

Zato mi bodi ob koncu dovoljeno, da s kancem zadovoljnega ponosa v imenu upravnega odbora Prešernovega sklada in v lastnem imenu še zadnjič iskreno čestitam letošnjim Prešernovim lavreatom, vsem državljankam in državljanom Republike Slovenije pa voščim vesel kulturni praznik!

Upravni odbor Prešernovega sklada

Jaroslav Skrušný, predsednik

Člani:

Lenka Bajželj

Veronika Breclj

dr. Ignacija Fridl - Jarc

Aleš Jan

Iztok Kovač

Milan Ljubić

Bine Matoh

mag. Marko Mihevc

dr. Andrej Misson

Jaš Otrin

Marko Peljhan

Janez Suhadolc

dr. Nadja Zgonik

Matjaž Zupančič

Strokovne komisije upravnega odbora Prešernovega sklada

Strokovna komisija za glasbo:

Predsednik:

Marko Vatovec

Člani:

Alojz Ajdič

Dušan Bavdek

Jernej Brence

Milko Lazar

Vasilij Meljnikov

dr. Leon Stefanija

Strokovna komisija za književnost:

Predsednica:

Alenka Zor Simoniti

Člani:

Goran Dekleva

mag. dr. Fabjan Hafner

dr. Andrej Inkret

Tina Kozin

Vlado Motnikar

Vilma Purič

Strokovna komisija za likovno umetnost:

Predsednik:

Radovan Jenko

Člani:

Mirko Bratuša

Maja Marija Ana Tasič Demšar

Bojan Gorenec

Jasna Merkū

Milan Pajk

Božidar Zrinski

Strokovna komisija za scensko umetnost:

Predsednik:

Igor Samobor

Člani:

Marjan Bačko

Mojca Kreft

dr. Bojana Kunst

Sanja Nešković Peršin

mag. Marcel Štefančič jr.

Karla Železnik

Izdal

Upravni odbor Prešernovega sklada
V Ljubljani 2012

Zbrala in uredila

Bojana Kovačič

Oblikovalska zasnova

Miljenko Licul, Diptih d.o.o.

Oblikovalska izvedba

Agora design

Fotografija

Tone Stojko

Lektura

Maja Cerar

Tisk

Tiskarna Milan Simčič

ISSN 1318-6167